

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ДВОРІЧНИХ КОЛЕДЖІВ США

Науково-технічний прогрес, примножуючи можливості людини в освоєнні планети й космосу, створенні матеріальних благ, разом з тим, породжує багато негативних тенденцій: посилення технократизму й бездуховності; нестабільність життя; руйнування звичних устроїв й моральних орієнтирів; соціальні й екологічні катаклізми. Все це спричиняє гуманітарну кризу людства, що спонукає до пошуку й становлення нових форм життя, культури, виробництва. Цілком природно, що освіта повинна адекватно й мобільно реагувати на таку ситуацію, тим більше, що саме вона складає основу й умови для майбутнього.

Вищій школі США відводиться особлива роль у громадянському вихованні нації, підвищенні освітнього рівня країни. Самі американці дуже високо цінують вищу освіту, що пояснюється давніми традиціями країни: демократичне суспільство не може існувати без демократичної освіти. Ось чому в цій країні при підготовці спеціалістів особлива увага приділяється сприйманню й закріпленню студентами морально-ціннісних установок, суспільно-політичних поглядів й переконань, формуванню власного ставлення до навколишнього світу, засвоєнню основ світової культури.

У вітчизняній педагогічній літературі питанням розвитку закордонної освіти приділяється значна увага. Проблемам виникнення й розвитку освіти в США присвячені праці Ч. Беннетта (Ch. Bennett), Л. Гончарова, Л. Креміна (L. A. Kremin), К. Лукаса (C. J. Lucas), З. Малькової, О. Романовського, Дж. Р'юрі (J. L. Rury), та ін. У роботах Я. Колибаб'юк, О. Ліщинського, А. Майорова, Л. Півневої, О. Сухомлинської та багатьох інших дослідників розглядаються різні аспекти функціонування вищої школи США, зокрема, питання розвитку молодіжної свідомості, позанавчальної діяльності студентів тощо. У роботах Б. Гонтарева, В.Параїла, С. Романової, Т. Тартарашвілі та ін. досліджується роль й

значення гуманітарної освіти в американських вищих навчальних закладах технічного профілю.

Разом з тим, проблеми підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів у США недостатньо висвітлені у вітчизняній педагогічній науці. **Метою нашої статті** є процес виникнення й розвитку дворічних коледжів США як основної ланки підготовки робітників.

На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних джерел встановлено, що американська вища школа – це складний комплекс, де підготовка кадрів високої кваліфікації поєднується із проведенням наукових досліджень на основі тих традицій, які склалися за всю історію її існування. Водночас американська вища школа запозичувала корисний та цікавий досвід інших країн, вибудовуючи свою власну унікальну систему вищої освіти.

Характеризуючи систему вищої освіти США, треба підкреслити її різноманітність та складність. До системи вищих навчальних закладів цієї країни належать: 1) молодші дворічні коледжі; 2) чотирирічні коледжі; 3) університети; 4) вищі професійні школи [5].

Молодші (комунальні) дворічні коледжі, які утворилися в результаті об'єднання технічних та професійних шкіл з коледжами молодшого ступеня свого регіону, – це специфічно американські навчальні заклади, які не мають аналогів у світовій освітній практиці. Комунальні коледжі знаходяться під юрисдикцією місцевої влади, а молодші – це, переважно, приватні навчальні заклади. Зараз ця різниця нівелювалася і загальноприйнятим терміном із 1970-х років є термін «комунальний», хоча в назвах деяких коледжів, заснованих раніше термін «молодший» залишився [6, 1і]. Ці коледжі пропонують академічну програму (*liberal arts – transfer programs*), аналогічну програмам перших двох років навчання у чотирирічних коледжах та університетах, що зараховується при переведенні на третій курс університету. Окрім того вони надають фахову підготовку першого ступеня з багатьох професій (*occupational programs*). Водночас коледжі пропонують також програми підвищення кваліфікації (переважно на замовлення певних компаній), курси і гуртки для людей, які

бажають активно проводити свій вільний час. Після закінчення навчання присвоюється нижчий вчений ступінь – молодшого спеціаліста (*associate degree of arts, applied science, and science*), а також видаються сертифікати за професіями, які не потребують спеціальної вищої освіти [5; 6].

Доля американської освіти та педагогічної думки була тісно пов'язана з історією та економікою країни. Характерними рисами економічного розвитку США були відсутність феодалізму, існування рабовласницьких відносин на півдні та вільних від поселень земель на заході. Саме тому американська освітня система з самого початку виникнення підпорядковувалася потребам економіки, була тісно пов'язана із потребами виробництва й сільського господарства, що суттєво відрізняло її від шкіл країн Європи того періоду з їх релігійним характером освіти і виховання [1, 5-10].

Наприкінці XVII ст., як відмічають історики педагогіки США Л. Андерсон (L. F. Anderson), Ч. Беннетт (Ch. Bennett), Л. Гончаров та ін., з'являються проекти створення нових навчальних закладів, у навчальних планах яких передбачається трудове навчання. Одним з таких проектів був проект шкіл для колоній Пенсільванія та Нью-Джерсі, запропонований Томасом Баддом (Th. Badd). Цей проект мав на меті поєднати загальну освіту із трудовим навчанням: шкільний день рівномірно розподілявся на заняття у навчальних класах та майстернях (по 4 години). Окрім читання, письма, арифметики, латинської мови та рахівництва, хлопці мали навчитися деяким торгівельним операціям, виготовленню математичних інструментів, годинників, токарному, ткацькому, чоботарському та іншим корисним ремеслам, а дівчат вчили шити, в'язати, робити капелюшки й кошики із соломи.

Війна за незалежність (1776–1783) стала поштовхом до розвитку американської промисловості – зросло виробництво чавуну, заліза, сталі; розвивалася текстильна, збройова, суднобудівна, паперова промисловість. В цей час відбувався процес суспільного розподілу праці, зростала кількість населення в містах. На педагогічну теорію й практику цього періоду великий вплив мали погляди Т. Джефферсона (Th. Jefferson) (1743–1826), Т. Пейна (Th. Paine) (1737–

1809), Б. Франкліна (B. Franklin) (1706–1790), які вважали, що основною метою освіти є підготовка молоді до практичної діяльності. У зв'язку з цим у цей період у школах США спостерігалось посилення уваги до предметів природничо-математичного й практичного циклів.

Промислова революція 1820–1860 рр. гостро висунула питання про необхідність вдосконалення фахової освіти в країні, надала поштовху до впровадження ручної праці в школи. Прихильники такого підходу (Е. Корнеліус (T. Cornelius), Г. Гейль (H. Gale), Т. Вельд (Th. Veld), Т. Барроуес (Th. Barrowes) та ін) вважали, що ручна праця “робить розум жвавішим, впливає на моральні опори суспільства, робить характер незалежним, збільшує багатство держави, сприяє розвитку трудових навичок, необхідних у житті та подоланню абсурдного пережитку, нібито фізична праця є ганебне, принизливе заняття” [1, 60].

Як підкреслюють історики освіти США [1; 5; 6; 7], у 40-60-х рр. XIX ст. питання трудової освіти переростає суто педагогічні рамки і стає важливою соціально-педагогічною проблемою. Законодавчі зібрання багатьох штатів ухвалюють резолюції щодо необхідності підтримки наукових й сільськогосподарських експериментів та надання пільг для проведення наукових досліджень в галузі ремесел, науки, комерції та промисловості. У цей час відбувається бурхливий розвиток університетів та коледжів, які підтримуються владою штатів і пропонують вільний доступ до навчання мешканцям цих штатів: згідно акту Моррілла (*Morrill Act*) (1862 р.) кожен штат отримав 30 000 акрів (1 акр = 4046,86 м²) федеральної землі для організації сільськогосподарських та технічних коледжів. Фактично, ці коледжі, так звані “коледжі на дарованийій землях” (*Land Grant colleges*) були першими національними освітніми закладами для підготовки робітничих кадрів.

Таким чином, у період з 1860-х до 1900-го років збільшилась кількість навчальних закладів та змінився характер освіти під впливом зростаючою урбанізації та індустріалізації. Зміст освіти передбачав підготовку до практичної діяльності, оволодіння навичками, необхідними для життя. В навчальних планах середніх шкіл були такі предмети, як архітектурне креслення, бухгалтерія,

топографія, гігієна та інше, що свідчить про практичну спрямованість освіти та завжди відрізняло американську школу від європейських шкіл.

Необхідність підготовки кваліфікованих робітничих кадрів на початку ХХ ст. була викликана бурхливим розвитком науки й техніки, а це дало поштовх утворенню дворічних коледжів, у змісті яких традиційна гуманітарна освіта поєднувалась із професійною підготовкою. Цей період характеризується інтенсивними змінами у системі вищої освіти США: поліфункціональність, багатопрофільність, багаторівневність, масовість підготовки – це основні риси американських вищих навчальних закладів початку ХХ ст.

Підґрунтям для заснування дворічних коледжів став рух Шатокуа (*Chautauqua*, від назви озера, де вперше були проведені літні збори вчителів), коли групи викладачів коледжів та університетів приїжджали у маленькі містечка, де не було вищих навчальних закладів, й проводили 8-10-тиждневі курси з природничих наук, мистецтва і літератури.

Найстаріший із існуючих дотепер коледжів – *Joliet Junior College* – був заснований у 1901 р. У. Р. Харпером (W. R. Harper) та Дж. С. Брауном (J. S. Brown) у м. Джоліет (шт. Іллінойс). Новий навчальний заклад, створений на базі середньої школи, пропонував 5-ти- та 6-тирічний курс навчання, що відповідало двом першим рокам у коледжі, для тих, хто не мав можливостей поступати в університети. Ця нова модель освіти була запропонована Уільямом Рейні Харпером (1856-1906), президентом університету Чикаго, автором ідеї дистанційного навчання, який вважав, що, оскільки перші два роки коледжу подібні до останніх років навчання у середній школі, корисніше й продуктивніше для студентів поступати у коледжі й університети через дворічні попередні курси. Це б дало змогу університетам зосередитися на наукових пошуках, а студентам зекономити свій час й гроші.

Запропонована модель освіти швидко поширювалася. Так, законодавче зібрання штату Каліфорнія приймає рішення забезпечити фінансування середніх шкіл з метою створення дворічних коледжів і до 1921 р. у цьому штаті було відкрито 21 такий коледж [6, 10]. У 1930-х роках в США існувало вже більш 200

комунальних й 300 молодших коледжів, які пропонували освітні програми перепідготовки безробітних. Після Другої Світової війни дворічні коледжі розширюють свої навчальні програми, щоб забезпечити потреби колишніх військових в освоєнні мирних професій.

60-ті роки минулого століття стали справжнім бумом у розвитку дворічних коледжів: 45% 18-річних американців (більш ніж 1млн.) навчалися у понад 700 комунальних коледжах [6, 2]. У ці ж роки визначається концепція комунальних коледжів – забезпечення широкого спектру освітніх програм з метою подальшого переходу до університетів та чотирирічних коледжів; здійснення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації для бізнесу й промисловості; підвищення культурного й освітнього рівнів.

Сьогодні у США налічується 1158 комунальні коледжі, у яких навчається 11,6 млн. студентів. Динаміку розвитку комунальних коледжів можна простежити за Таблицею 1. Більше всього коледжів розташовано у шт. Каліфорнія – 136 (з них 24 приватні), найменша кількість комунальних коледжів у штатах Делавар (3) та Род Айленд (2) [6, 3].

Таблиця 1

Кількість комунальних коледжів (1901-2010)
(за даними американської Асоціації комунальних коледжів)

Роки	Кількість	Роки	Кількість
1901	1	1960	412
1910	25	1970	909
1920	74	1980	1058
1930	180	1990	1108
1940	238	2000	1155
1950	330	2010	1158

Перевагами поступлення й навчання у комунальних коледжах є збереження часу (через 2 роки студенти отримують диплом про освіту) та фінансів (плата за навчання у комунальних коледжах суттєво нижча – Табл. 2). Оскільки у більшості

американських міст є дворічні коледжі, то молоді доступно отримати освіту й науковий ступінь у будь-якому місці [8].

Таблиця 2

Платня за навчання за 2009-2010 навчальний рік

Тип навчального закладу	Плата за навчання, \$
Чотирирічні приватні коледжі чи університети	39028
Чотирирічні коледжі чи університети штату (для мешканців інших штатів)	30916
Чотирирічні коледжі чи університети штату (для мешканців штату)	19388
Комунальний коледж Філадельфії	6810

Загалом, американському суспільству притаманне усвідомлення того, що вища освіта є рушійною силою прогресу, однією з головних умов розвитку держави: “Одна з найважливіших змін у США – це швидке зростання освітнього рівня громадян, оскільки нині освіта стає все більш необхідною для соціального статусу, мобільності й фінансового успіху громадян, ніж будь-коли” [4; 16]. За оцінкою американських економістів та соціологів (Г. Беккер (H. Becker), Д. Белл (D. Bell), Р. Бенкет (R. Benket), Дж. Гелбрейт (J. Galbrate), Е. Денісон (E. Dennison), Г. Роджерс (H. Rogers) та ін.), капіталовкладення в освіту забезпечують до 40% фактично досягнутих темпів економічного росту: капітал, вкладений у людину, приносить більший прибуток та має більший вплив на виробництво, ніж капітал, вкладений у машини й обладнання [2; 18]. І хоча “теорія людського капіталу” у 70-80-х рр. ХХ ст. піддавалась сумніву, все ж вона мала значний вплив на розвиток системи освіти, бо суспільство було зацікавлено у висококваліфікованих кадрах.

Темпи науково-технічного прогресу забезпечуються не кількістю спеціалістів, а якістю їх професійної підготовки та загальноосвітніх знань, тому між рівнем освіти та розмірами заробітної платні простежується чіткий

взаємозв'язок. Переконливим прикладом такого підходу є досвід Америки, де робітники з лише середньою освітою заробляють майже у 1,5-2 рази менше, ніж їх ровесники, які мають диплом бакалавра, і майже втричі менше тих, хто має диплом доктора (Табл. 3). Таким чином, ще однією перевагою навчання у комунальних коледжах є вищій потенціал майбутніх заробітків.

Таблиця 3

Середня заробітна плата дорослих від 25 років за освітніми рівнями (2008 р.)

(За даними американського Бюро статистики праці)

Освітній рівень	Заробітна плата, \$
Незакінчена середня освіта	23556
Закінчена середня освіта	32136
Коледж, без наукового степеня	36348
Молодший спеціаліст	39346
Бакалавр	52624
Магістр	64116
Професійний ступень	79612
Доктор	81172

Дослідження показали, що зростаюча економічна криза спричинила підвищення плати за навчання в результаті скорочення державного фінансування та скорочення викладацького складу, однак, підвищилися темпи співробітництва з приватними компаніями та неприбутковими організаціями для підтримки таких витратних навчальних програм, як інформаційні та автоматичні технології, медична справа, та ін.

Здійснений нами аналіз історико-педагогічних аспектів виникнення дворічних коледжів США дозволяє зробити висновок про те, що однією з основних рис освіти США є гнучкість та вміння швидко реагувати на потреби суспільства та економіки. Подальше дослідження будуть спрямовані на виявлення організаційно-педагогічних умов якісної підготовки спеціалістів у комунальних коледжах США.